

Czynniki inicjacji żeglarskiej

M. NOWACKI

Akademia Wychowania Fizycznego
im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

Wśród czynników inicjacji sportowej najczęściej wymienia się rodzinę, grupę rówieśniczą, środowisko lokalne, szkołę, kluby i środki masowego przekazu. Czynniki te odgrywają różną rolę w zależności od wieku inicjacji aktywności sportowej jak i wieku osoby rozpoczynającej aktywność. Celem badań było znalezienie odpowiedzi na pytanie jakie czynniki decydują o rozpoczęciu uprawiania żeglarstwa. W oparciu o teorię Bandury skonstruowano kwestionariusz i przeprowadzono badania ankietowe. Przeanalizowano 495 kwestionariuszy. W okresie najmłodszym najważniejszym czynnikiem inicjacji żeglarskiej okazali się rodzice, zaś w wieku powyżej 14 lat grupa rówieśnicza.

Słowa kluczowe: Inicjacja sportowa — Żeglarstwo.

Wstęp

Nie ma zgodności, co do tego, które ze źródeł socjalizacji do aktywności w czasie wolnym mają znaczenie kluczowe. Krawczyk [13] i Rekowski [18] twierdzą, że w inicjacji sportowej największe znaczenie ma rodzina, grupa rówieśnicza, środowisko lokalne, szkoła, kluby i środki masowego przekazu. McPherson [17], Greendorfer [6] i Higgenson [8] wskazują na cztery główne źródła socjalizacji do sportu: rodzinę, rówieśników, szkołę i lokalną społeczność, przy czym rola rodziców wraz z wiekiem maleje, a grupy koleżeńskie — rośnie.

Zwiększeniu aktywności w czasie wolnym sprzyjają aktywni członkowie rodziny oraz aktywni sportowo przyjaciele [9]. Istotną rolę odgrywają wzorce osobowe w postaci sportowych tradycji rodzinnych. W przypadku niektórych dyscyplin, takich jak pływanie czy łyżwiarstwo, mamy do czynienia nawet z przymusową inicjacją, kiedy dzieci są zmuszane do kontynuowania zainteresowań rodziców — mistrzów sportowych. Przeciwnie jest w przypadku młodzieży niezależnej od wpływu rodziców i szkoły. Dominuje wtedy wpływ rówieśników, a dotyczy to takich dyscyplin jak, np. zapasy czy karate [13]. Wolańska [19] twierdzi, że osobisty przykład rodziców jest rzadkim czynnikiem pobudzającym do aktywności rekreacyjnej. Czynnikiem inspirującymi do uczestnictwa w sporcie, rekreacji i turystyce są więzi osobiste i społeczne, a

determinującą najmniejszą aktywność, która jest przeważnie kontynuacją wcześniejszych zainteresowań sportowych [7]. Według Iso-Ahola [11] typy i wzorce aktywności podejmowane w wieku dziecięcym stabilizują się na całe życie, chociaż inni argumentują, że ulegają one zmianie w trakcie cyklu życiowego [12]. Wpływ nauczycieli jest zróżnicowany w zależności od miejsca zamieszkania — im większe środowisko, tym większy wpływ kolegów, a mniejszy nauczyciela. Żukowska [21, 22] i Dąbrowski [3] twierdzą, że największy wpływ na aktywność ruchową młodzieży ma nauczyciel wychowania fizycznego, zaś dużo mniejszy rodzina i koledzy. Natomiast Krawczyk [14] zauważa, że kształtowanie postaw wobec kultury fizycznej zdominowała szkoła, zmalała zaś rola klubów sportowych, organizacji młodzieżowych, PTTK i TKKF. Również Żukowska [23, 24] wskazuje na malejącą w Polsce rolę instytucjonalnych form organizacji rekreacji i turystyki na rzecz grup koleżeńskich.

Bandura [1] sformułował teorię oddziaływań społecznych (*social cognitive theory*), która zakłada, że zachowań społecznych uczymy się poprzez obserwację różnych wzorców, których podstawowymi dostarczycielami są nauczyciele, koledzy, rodzice i media. Relatywna siła oddziaływania powyższych źródeł zmienia się w czasie, wraz z dorastaniem, zmianą ról społecznych, sytuacji i warunków. Ocena skuteczności własnego działania oparta jest na czterech głównych źródłach informacji [1]: współuczestnictwie (*enactive attainment*), doświadczeniu zastępczym (*vicarious experience*), perswazji słownej (*verbal persuasion*), stanie fizjologicznym (*physiological state*). Stanowią one podstawę oceny własnych zdolności, sprawności i efektywności działania.

Współuczestnictwo jest najsilniejszym źródłem informacji, ponieważ oparte jest na autentycznym doświadczeniu związanym z opanowaniem konkretnych umiejętności. Sukces w działaniu podnosi poczucie skuteczności, zaś powtarzane niepowodzenia obniżają je.

Na ocenę własnej skuteczności ma także wpływ tzw. doświadczenie zastępcze. Stwierdzono, że ludzie nie mają zaufania jedynie do własnego doświadczenia jako źródła informacji o własnych możliwościach. Obserwując lub wyobrażając sobie inne osoby skutecznie uczestniczące w aktywności, nabierają przekonania o własnych możliwościach opanowania tych umiejętności. W ten sposób przekonują siebie, że jeśli inni mogą tego dokonać, oni też są do tego zdolni. I odwrotnie, jeśli obserwują, że inna osoba o podobnych zdolnościach ponosi porażkę, ocena ich własnych możliwości maleje. Istnieje szereg warunków, które decydują o ocenie własnej skuteczności. Jest to np. stopień niewiedzy na temat własnych możliwości. Oddziaływanie to jest większe, jeśli osoba nie posiada wcześniejszych doświadczeń w sferze aktywności.

Perswazja słowna jest częstym sposobem używanym w celu przekonania ludzi o własnych możliwościach. Perswazja jako jedyne źródło informacji ma jednak zbyt ograniczone możliwości, by zapewnić skuteczność działania. Może ją jednak wzmacniać i prowadzić do sukcesu, jeśli jest stosowana w rozsądnych granicach. Osoby przekonywane o możliwości osiągnięcia celu są zdolne w większym stopniu

wliwają w rozwój własnych umiejętności i umocnić poczucie własnej skuteczności. Największy wpływ ma ona na tych, którzy mają powody, by wierzyć, że mogą osiągnąć pozytywne wyniki w aktywności. Jednakże bezpodstawny wzrost wiary we własne kompetencje może doprowadzić do porażek, które zdyskredytują dane źródło informacji i ograniczą dalszą możliwość jego oddziaływania.

W ocenie swoich możliwości ludzie częściowo polegają na informacji płynącej z ich stanu fizjologicznego. Może być nim np. wyczuwalne pobudzenie somatyczne w stresujących sytuacjach jako znak podatności na dysfunkcje. Ponieważ silne pobudzenie często osłabia możliwość działania, ludzie skłonni są oczekiwać powodzenia w działaniu, kiedy są wewnątrznie zdopingowani, a nie negatywnie pobudzeni. Dlatego też sposoby, które eliminują pobudzenie emocjonalne, pozytywnie podnoszą percepcję własnej skuteczności. Na przykład nadmierne pobudzenie, zdenerwowanie i stres, mogą uniemożliwić uczestnictwo w aktywności (np. żeglowanie przy silnym wietrze). W formach aktywności wymagających siły lub wytrzymałości wiele osób odczuwa oznaki zmęczenia lub bólu jako wskaźniki obniżania się własnej skuteczności. W niniejszych badaniach teoria Bandury została wykorzystana do zbadania oddziaływania źródeł inicjacji żeglarskiej.

Celem niniejszych badań było znalezienie odpowiedzi na pytanie jakie czynniki decydują o rozpoczęciu uprawiania żeglarstwa.

Materiał i metody

W celu rozpoznania badanego zjawiska i osiągnięcia najpełniejszej obiektywizacji wyników wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Zastosowano następujące techniki badawcze: analizę dokumentów, obserwację, wywiad oraz ankietę.

Kwestionariusz ankiety. Konstruując skalę kwestionariusza, wykonano następujące czynności [4]: 1) przeprowadzono kwerendę literatury z zakresu żeglarstwa, teorii czasu wolnego (*leisure*), turystyki, psychologii, marketingu i zachowań konsumenckich, 2) w latach 1995–96 wykonano badania pilotażowe za pomocą ankiety, zawierającej pytania otwarte, dotyczące miejsca żeglarstwa w systemie czasu wolnego, sposobu inicjacji żeglarskiej, czynników warunkujących aktywność żeglarską, barier, 3) oceniono przydatność istniejących skal pomiarowych, dotyczących mierzonych zmiennych, 4) dokonano wyboru i przetestowano poszczególne pozycje skal, wykorzystując kompetentnych sędziów oraz oceniono rzetelność i trafność skal.

Przy konstrukcji skal kwestionariusza przyjęto zasadę, że posługiwanie się zbiorem wskaźników jako zagregowaną miarą wielkości daje najlepszą miarę zmiennej [10, 2]. W ostatecznej wersji kwestionariusza ankiety znalazły się pytania zamknięte i stwierdzenia oceniane za pomocą pięciostopniowej skali Likerta. Utworzono skale do pomiaru inicjacji żeglarskiej, motywacji, zaangażowania, socjalizacji, poziomu żeglarskiego i aktywności żeglarskiej, preferencji w czasie

wolnym i wobec środowiska, predyspozycji żeglarskich, percepcji ryzyka, subiektywnych norm, barier (w niniejszym artykule przedstawiono jedynie wyniki dotyczące czynników inicjacji żeglarskiej — badania były częścią większego projektu badawczego). Kwestionariusz zawierał także metryczkę.

Czynniki inicjacji żeglarskiej. Skalę utworzyło pięć indeksów, które odpowiadają pięciu źródłom socjalizacji do aktywności w czasie wolnym: rodzicom, przyjacielom, szkole, mediom i środowisku. Każda ze skal zawierała trzy wymiary — pozycje związane z sytuacjami zidentyfikowanymi przez Bandurę [1]: współuczestnictwo (*enactive attainment* — EA), namiastka własnego doświadczenia (przeżycia) (*vicarious experience* — VE), perswazja słowna (*verbal persuasion* — VP). Pozycje w poszczególnych indeksach dobrano w oparciu o badania pilotażowe, w których pytano respondentów o sposoby inicjacji żeglarskiej i źródła socjalizacji do aktywności żeglarskiej. Respondentów poproszono o ocenę okresu rozpoczynania żeglowania. W kwestionariuszu znalazły się następujące sformułowania:

Indeks oddziaływania rodziców:

W młodości żeglowałem z rodzicami (EA).

Wiele umiejętności żeglarskich zdobyłem podpatrując rodziców (VE).

Rodzice zachęcali mnie do żeglowania (VP).

Indeks oddziaływania mediów:

Z zainteresowaniem oglądałem programy w TV i czytałem czasopisma dotyczące żeglarstwa (VE).

W telewizji w ciekawy sposób propagowano żeglarstwo (VP).

Dzięki programom TV i czasopismom zapragnąłem żeglować (PS).

Indeks wpływu kolegów:

W młodości żeglowałem wraz z moimi rówieśnikami (EA).

W młodości wiele umiejętności żeglarskich nabyłem od kolegów (VE).

W młodości dzięki kolegom zainteresowałem się żeglarstwem (VP).

Indeks wpływu nauczycieli lub szkoły:

Szkoła promowała uczniów aktywnych w sporcie żeglarskim (EA).

Szkoła stwarzała dogodne warunki do uprawiania żeglarstwa (VE).

Nauczyciele w szkole popularyzowali żeglarstwo (VP).

Indeks warunków środowiskowych:

W młodości miałem dostęp do klubów żeglarskich.

O rozpoczęciu żeglowania zdecydowała przynależność do organizacji zajmujących się żeglarstwem (harcerstwo, LOK itp.).

W mojej miejscowości organizowano kursy, obozy i rejsy żeglarskie.

Twierdzenia oceniano za pomocą pięciostopniowej skali Likerta.

Organizacja i przebieg badań

Proces badawczy składał się z dwóch etapów. W pierwszym etapie badań w latach 1995–1997 wykonano analizę dokumentów, obserwację uczestniczącą oraz wywiady.

Analizie poddano wypowiedzi żeglarzy publikowane na łamach czasopism żeglarskich („Żagle”, „Morze”, „Świat Żagli”, „Yachting Monthly” itp.), wydane w formie wspomnień, pamiętników, relacji, opublikowanych listów. Obserwację prowadzono wśród żeglarzy w różnych środowiskach żeglarskich. Prowadzący badania brał udział w obozach szkoleniowych, rejsach śródlądowych i morskich. Obserwowano zachowania żeglarzy w warunkach rejsów, nie informując ich o prowadzonych obserwacjach. Wywiady przeprowadzono z żeglarzami o wysokich kompetencjach i dużym żeglarskim stażu oraz zaangażowaniu.

Etap drugi obejmował badania ankietowe. W badaniach uczestniczyły osoby uprawiające różne formy żeglarstwa, w różnych środowiskach, o zróżnicowanym doświadczeniu i kwalifikacjach. Wyróżniono sześć grup aktywności żeglarskiej: 1) klubowicze — członkowie klubów żeglarskich zrzeszonych w Polskim Związku Żeglarskim, 2) armatorzy — właściciele jachtów zarejestrowanych w Polskim Rejestrze Statków, 3) żeglarze mazurscy — osoby żeglujące na Pojezierzu Mazurskim, 4) żeglarze bałtyccy — osoby uczestniczące w morskich rejsach stażowo-szkoleniowych organizowanych przez Centralny Ośrodek Żeglarstwa Polskiego Związku Żeglarskiego w Trzebieży, 5) żeglarze śródziemnomorscy — osoby uczestniczące w rejsach turystycznych po Morzu Śródziemnym. Przedstawiona klasyfikacja jest umowna i posłużyła przede wszystkim doborowi próby badawczej (klubowicz może być też przecież żeglarzem mazurskim lub armatorem).

Kwestionariusze ankiety rozesłano drogą pocztową lub rozdano do samodzielnego wypełnienia. Kwestionariusze były poprzedzone krótką instrukcją dotyczącą sposobu jego wypełnienia. Badania przeprowadzono w sezonie żeglarskim 1998 roku:

- uzyskano 148 ankiet rozesłanych do losowo wybranych klubów żeglarskich w Polsce (rozesłano 250),
- uzyskano 89 ankiet rozesłanych do losowo wybranych armatorów jachtów (rozesłano 150),
- zebrano 100 ankiet wśród osób uczestniczących w rejsach na Pojezierzu Mazurskim (badania przeprowadzono w porcie w Giżycku) (rozdano 130),
- zebrano 84 ankiety wśród osób uczestniczących w rejsach morskich, organizowanych przez COŻ PZŻ w Trzebieży (rozdano 110),
- zebrano 90 ankiet wśród osób biorących udział w rejsach po Morzu Śródziemnym (rozdano 115).

W sumie zebrano 511 kwestionariuszy ankiety, a do analizy zakwalifikowano 495.

Ogółem przebadano 495 osób, z czego 75,8% stanowili mężczyźni, a 24,2% kobiety. Wiek badanych osób wahał się od 12 do 81 lat, a średnia wieku wyniosła 34 lata. Jako odrębne grupy porównawcze wydzielono uczniów szkół średnich i podstawowych, którzy stanowili 23% (tab. 1). Średnia liczba lat uprawiania żeglarstwa w próbie wyniosła 16. Największy staż wynosił 62 lata, lecz w grupie znalazły się również osoby, dla których rok badania był pierwszym rokiem uprawiania żeglarstwa. Stosunkowo dużo osób (aż 27%) posiadało bardzo długi staż: powyżej 25 lat.

Tabela I

Przekrój wiekowy badanych osób	
Wiek	Proporcja badanych osób (w %)
Do 18 lat	16,51
19 do 24	21,76
25 do 37	20,24
38 do 50	22,87
Powyżej 50	18,42
Brak odpowiedzi	0,20
W sumie	100

Metody statystyczne. W początkowej fazie analizy scharakteryzowano otrzymane wyniki poprzez przedstawienie liczebności procentowych, jakie uzyskały poszczególne pozycje kwestionariusza. Następnie odpowiedzi poddano procedurze kodowania. Ponieważ we wszystkich skalach pomiarowych użyto pięciostopniowej skali Likerta, dlatego poszczególnym odpowiedziom przyporządkowano wartości od 4 do 0 (np. tak — 4, raczej tak — 3, trudno powiedzieć — 2, raczej nie — 1, nie — 0). W dalszej fazie analizy obliczono średnie arytmetyczne i odchylenia standardowe, jakie uzyskały poszczególne pozycje kwestionariusza. Następnie pojedyncze pozycje kwestionariusza połączono w indeksy — tworząc skale pomiarowe. Sprawdzono trafność czynnikową otrzymanych skal za pomocą analizy czynnikowej, wykorzystując technikę *principal components* (rotacja VARIMAX). Przyjęto założenie, że wartość własna otrzymanych czynników nie powinna być mniejsza niż 1,0 (kryterium Kaisera) [20]. Dla pełniejszej oceny uzyskanych czynników obliczono także procent wyjaśnionej przez czynniki wariancji, uzyskane średnie arytmetyczne i odchylenia standardowe. Rzetelność (zgodność wewnętrzną) otrzymanych skal sprawdzono za pomocą współczynnika α Cronbacha [2] i przyjęto, że wartość α powinna wynosić co najmniej 0,50.

Kolejny etap obejmował analizę istotności różnic pomiędzy porównywanymi grupami. W przypadku nieparametrycznych skal pomiarowych ogólną analizę różnic przeprowadzono za pomocą testu Kruskala — Wallisa, zaś szczegółową analizę różnic pomiędzy parami grup za pomocą testu Manna — Whitneya. W obliczeniach wykorzystano pakiet statystyczny STATISTICA 4.5.

Wyniki

W początkowej fazie analizy źródeł socjalizacji zbadano, które ze sposobów oddziaływania socjalizacyjnego wywarły na respondentów największy wpływ. Najwięcej osób (39%) stwierdziło, że rozpoczynało żeglowanie pływając wraz z rówieśnikami (tab. II). Niemal równie dużo osób (37%) zgodziło się, że zainteresowało się żeglarstwem dzięki kolegom. Duża część osób (28%) twierdziła,

że wiele umiejętności żeglarskich nauczyła się od kolegów. Dopiero na czwartej pozycji znalazło się kolejne źródło socjalizacji — media (10%). Ponad 1/4 osób twierdziła, że w okresie rozpoczynania żeglowania oglądało programy o żeglarstwie w telewizji i czytało czasopisma żeglarskie. Podobna liczba osób (25%) twierdziła, że to rodzice zachęcali ich do żeglarstwa. Znacznie mniej niż 1/5 osób uznała za ważne pozostałe czynniki. Zaledwie około 1% osób twierdziła, że żeglarstwo promowała szkoła.

Tabela II

Sposoby oddziaływań socjalizacyjnych w okresie rozpoczynania żeglowania

Zastanów się nad okresem, kiedy rozpoczynałeś żeglowanie.	a	b	c	d	e	\bar{x}	SD
	%						
14. W młodości żeglowałem wraz z moimi rówieśnikami*.	39,17	22,29	7,50	7,71	23,33	2,46	1,61
11. Z zainteresowaniem oglądałem programy TV i czytałem czasopism dotyczące żeglarstwa.	26,25	29,58	17,70	13,54	12,91	2,44	1,33
4. W młodości dzięki kolegom zainteresowałem się żeglarstwem.	37,55	12,91	6,46	9,37	33,75	2,10	1,76
10. W młodości wiele umiejętności żeglarskich zdobyłem od kolegów.	28,33	18,33	4,58	13,33	35,41	1,91	1,69
3. Rodzice zachęcali mnie do żeglarstwa.	24,79	9,58	6,67	6,87	52,08	1,48	1,72
9. Dzięki programom TV i czasopismom zapragnąłem żeglować.	10,02	10,43	7,93	11,48	60,12	0,99	1,41
2. W telewizji w ciekawy sposób propagowano żeglarstwo.	5,83	10,21	10,21	22,08	51,67	0,96	1,24
6. Szkoła stwarzała dogodne warunki do uprawiania żeglarstwa.	8,35	4,80	3,93	10,86	72,02	0,67	1,27
15. W młodości żeglowałem z rodzicami*.	9,79	3,33	5,63	8,54	72,71	0,67	1,30
8. Wiele umiejętności żeglarskich zdobyłem podpatrując rodziców.	9,79	3,33	4,79	6,25	75,83	0,64	1,30
1. Nauczyciele w szkole popularyzowali żeglarstwo.	7,08	4,17	1,67	10,21	76,87	0,54	1,18
12. Szkoła promowała uczniów aktywnych w sporcie żeglarskim.	1,45	1,87	2,29	7,50	86,87	0,23	0,71

a — tak, b — raczej tak, c — trudno powiedzieć, d — raczej nie, e — nie.

* W tym przypadku zastosowano oznaczenia odwrotne: a — bardzo często, b — dość często, c — dość rzadko, d — bardzo rzadko, e — nigdy.

Po obliczeniu średnich i odchyłeń standardowych w próbie okazało się, że najwyższy wynik uzyskało żeglowanie wraz z kolegami ($\bar{x} = 2,5$), w dalszej kolejności oglądanie telewizji i czytanie czasopism ($\bar{x} = 2,4$) oraz zainteresowanie żeglarstwem dzięki kolegom ($\bar{x} = 2,1$). Kolejne dwie pozycje uzyskały wartość pomiędzy 2 a 1. Były to: *umiejętności żeglarskie nabyłem od kolegów* ($\bar{x} = 1,9$) oraz *rodzice zachęcali mnie do żeglowania* ($\bar{x} = 1,5$). Najniższą wartość uzyskało stwierdzenie *szkoła promowała uczniów aktywnych w sporcie żeglarskim* ($\bar{x} = 0,2$) i *nauczyciele w szkole popularyzowali*

o dużym rozproszeniu wyników w próbie. Zwraca uwagę stosunkowo mała wartość odchylenia standardowego dla czynnika szkoły, tzn. brak jest większego zróżnicowania w próbie ze względu na ten czynnik. Można z tego wnioskować, że oddziaływanie szkoły w przeważającej liczbie przypadków jest niewielkie. Tak więc zwraca uwagę fakt dominacji kolegów w okresie rozpoczynania żeglowania, ważna jest także rola mediów, zaś najmniej istotnym czynnikiem socjalizacyjnym jest szkoła.

Tabela III

Analiza czynnikowa źródeł socjalizacji

Pozycja skali (wersja skrócona)	Czynniki socjalizacji			
	rodzice	szkoła	koledzy	media
15. Żeglowanie z rodzicami	0,91	-0,03	-0,10	-0,05
8. Podpatrywanie rodziców	0,87	-0,02	-0,08	0,03
3. Rodzicc zachęcali do żeglarstwa	0,81	0,00	-0,05	0,03
6. Dogodne warunki stworzone przez szkołę	0,01	0,86	0,10	0,04
1. Popularyzowanie żeglarstwa przez nauczycieli	0,03	0,82	0,007	0,05
12. Promocja żeglarstwa w szkole	0,01	0,77	0,06	0,001
10. Umiejętności żeglarskie nabyte od kolegów	0,18	0,05	0,82	-0,007
14. Żeglowanie wraz z kolegami	-0,07	0,12	0,79	-0,05
4. Zainteresowanie żeglarstwem dzięki kolegom	0,19	0,01	0,76	0,04
9. Rozpoczęcie żeglowania dzięki progr. TV i czasopismom	0,07	-0,001	-0,007	0,85
2. Propagowanie żeglarstwa w telewizji	-0,12	0,10	-0,11	0,74
11. Oglądanie programów TV i czytanie czasopism	0,04	0,05	0,29	0,56
Wartość własna	2,82	2,12	1,60	1,53
% wyjaśnionej wariancji	23,54	17,69	13,40	12,78
Skumulowany % wyjaśnionej wariancji	23,54	41,24	54,64	67,42

Przeprowadzona analiza czynnikowa (rotacja VARIMAX) potwierdziła zakładaną czteroczynnikową strukturę skali (tab. III). Uzyskane czynniki odpowiadały wpływom czterech źródeł socjalizacji do aktywności żeglarskiej: rodzicom, kolegom, szkołom i mediom. Całkowita wariancja wyjaśniona przez otrzymane czynniki wyniosła ponad 67%, co pozwala zaakceptować otrzymaną strukturę czynnikową skali.

Tabela IV

Charakterystyka czynników socjalizacji

Czynniki socjalizacji	\bar{x}	SD	Wartość α
Koledzy	2,16	1,37	0,74
Media	1,46	0,97	0,56
Rodzice	0,93	1,26	0,85
Szkoła	0,48	0,88	0,76

Wyniki uzyskane dla czynnika szkoły (średnia = 0,48, wyjaśniona wariancja = 13,4%; α -Cronbacha = 0,74). Nieco niższą, ale również znaczącą rangę uzyskały media (telewizja, czasopisma), ze średnią 1,5, wyjaśnioną wariancją 12,8%, i współczynnikiem α -Cronbacha = 0,56. Najniższą rangę uzyskali rodzice (\bar{x} = 0,93) i szkoła (\bar{x} = 0,48). Wysoka wartość odchylenia standardowego dla czynnika rodziców pozwala przypuszczać, iż pomimo że w całej próbie czynnik rodziców nie jest najistotniejszy, to jednak dla części osób może on mieć bardzo duże znaczenie. Nie można tego powiedzieć o czynniku szkoły, której wpływ w całej próbie jest raczej niski. Uzyskane wyniki potwierdzają wcześniejsze przypuszczenia o dużym znaczeniu kolegów i mediów w procesie socjalizacji do aktywności żeglarskiej.

Tabela V

Czynniki socjalizacji a płeć

Płeć	Czynniki socjalizacji			
	rodzice	koledzy	szkoła	media
Kobiety	1,22	1,97	0,38	1,39
Mężczyźni	0,84	2,22	0,51	1,49
Test U	-2,35*	-1,68	-0,14	-0,88

* $p < 0,05$.

Przypuszczając, że wpływ czynników socjalizacyjnych może być zróżnicowany w zależności od płci, zbadano związek pomiędzy czynnikami socjalizacji do aktywności żeglarskiej a płcią za pomocą testu U Mana-Whitney'a. Jedynym źródłem socjalizacji, które ma związek z płcią, są rodzice (tab. V). Mają oni większy wpływ na osoby płci żeńskiej niż męskiej (jednak różnica ta jest mało istotna $p < 0,05$).

Tabela VI

Wykształcenie rodziców a ich oddziaływanie socjalizacyjne

Wykształcenie	Ojca	Matki
Podstawowe	0,23	0,29
Zasadnicze zawodowe	0,60	0,43
Średnie	0,66	0,84
Wyższe	1,39	1,47
Test H	58,27*	68,18*

* $p < 0,001$.

W dalszej kolejności sprawdzono związek poziomu wykształcenia rodziców z siłą ich oddziaływania socjalizacyjnego. Jak można było przypuszczać, siła oddziaływania rodziców wzrasta wraz z poziomem posiadanego wykształcenia (tab. VI). Zarówno ojcowie, jak i matki posiadający wyższe wykształcenie mają wyraźnie większy wpływ

na swoje dzieci niż osoby z grup porównawczych. W przypadku matek już wykształcenie średnie w znaczący sposób powiększa ten wpływ.

Tabela VII

Warunki środowiskowe inicjacji żeglarskiej	a	b	c	d	e	\bar{x}	SD
	%						
Zastanów się nad okresem, kiedy rozpoczęłaś żeglowanie							
13. W mojej miejscowości organizowano kursy, obozy i rejsy żeglarskie	36,04	27,50	8,13	5,83	22,50	2,47	1,56
5. W młodości miałem dostęp do klubów żeglarskich	43,54	12,50	3,33	10,41	30,21	2,27	1,76
7. O rozpoczęciu żeglowania zdecydowała przynależność do organizacji zajmujących się żeglarstwem (harcerstwo, LOK itp.)	26,25	3,75	2,91	2,91	64,17	1,26	1,77
średnia dla skali						2,00	1,20

Wartość $\alpha = 0,51$; a — tak, b — raczej tak, c — trudno powiedzieć, d — raczej nie, e — nie.

Czynnikiem pobudzającym do aktywności żeglarskiej jest także środowisko zamieszkania. Są to: istniejące kluby żeglarskie, organizacje społeczne lub przedsiębiorstwa komercyjne zajmujące się organizacją żeglarstwa (np. harcerstwo, Liga Obrony Kraju, przedsiębiorstwa turystyczne). Aż 43,5% osób miało dostęp do klubów żeglarskich, zaś 36% osób twierdziło, że w ich miejscowościach rodzinnych organizowano kursy, obozy i rejsy żeglarskie (tab. VII). W przypadku 26,3% osób o rozpoczęciu żeglowania zdecydowała przynależność do organizacji społecznych. Po przekształceniu uzyskanych odpowiedzi na wartości numeryczne okazało się, że najwyższą rangę uzyskało stwierdzenie *w mojej miejscowości organizowano kursy, obozy i rejsy żeglarskie* ($\bar{x} = 2,5$), zaś nieco niższą *w młodości miałem dostęp do klubów żeglarskich* ($\bar{x} = 2,3$). Dużo niższą wartość uzyskało stwierdzenie *o rozpoczęciu żeglowania zdecydowała przynależność do organizacji zajmujących się żeglarstwem (harcerstwo, LOK itp.)* ($\bar{x} = 1,3$). Współczynnik α -Cronbacha nie był zbyt wysoki, lecz zadowalający i wyniósł 0,51. Wartość średnia dla skali wyniosła 2,00.

Tabela VIII

Wiek inicjacji	Czynniki inicjacji żeglarskiej					
	rodzice	koledzy	szkoła	media	środowisko	N
Do 14 lat	1,98	1,89	0,44	1,37	2,28	127
14 – 17	0,85	2,42	0,72	1,47	2,16	172
18 – 23	0,43	2,41	0,34	1,49	1,71	103
Od 24	0,13	1,73	0,18	1,52	1,60	92
Test H	123,21*	22,31*	29,90*	0,50	24,93*	494

* $p < 0,001$.

Wpływ czterech spośród pięciu czynników socjalizacji zmienia się wraz z wiekiem (tab. VIII). Wpływ rodziców jest zdecydowanie największy na osoby w wieku do 14 lat i gwałtownie maleje wśród osób starszych ($p < 0,001$). Koledzy w najsilniejszy sposób oddziałują w wieku od 14 do 23 lat ($p < 0,001$). Ich wpływ jest mniejszy przed wiekiem 14 lat oraz powyżej 24 lat. Szkoła wywiera największy wpływ na osoby w wieku 14–17 lat ($p < 0,001$). Jedynie w przypadku mediów nie stwierdzono istotnego zróżnicowania wraz ze zmianą wieku inicjacji żeglarskiej. Warunki środowiska największe znaczenie mają w wieku do 14 lat i podobnie jak w przypadku rodziców ich wpływ maleje wraz z wiekiem ($p < 0,001$).

Chcąc prześledzić zmianę modelu socjalizacji żeglarskiej w ostatnich latach porównano rolę, jaką odegrały poszczególne źródła socjalizacji w różnych grupach wiekowych. Aby porównanie było miarodajne, wzięto pod uwagę tylko te osoby, które aktywność żeglarską rozpoczynały w młodości (zastosowano granicę wieku 25 lat). Do analizy zakwalifikowano 418 osób. Stwierdzono, że rola rodziców jako źródeł socjalizacji dla osób młodszych jest zdecydowanie większa niż dla osób starszych (tab. IX). Może to oznaczać, że w ostatnich latach zwiększa się w bardzo istotny sposób rola rodziców w socjalizacji do aktywności żeglarskiej. Odwrotnie jest w przypadku kolegów: ich znaczenie rośnie wraz z wiekiem, co może oznaczać, że w ostatnich latach znaczenie środowiska rówieśniczego w socjalizacji do aktywności żeglarskiej maleje. Grupy nie różnicują się pomiędzy sobą pod względem wpływu szkoły i mediów, a zatem ich rola nie ulega większym zmianom (szczególnie w przypadku szkoły pozostaje przez cały czas niska). Rola środowiska jest zdecydowanie większa dla osób starszych, co sugeruje, że rola klubów oraz organizacji społecznych w ostatnich latach maleje.

Tabela IX

Wiek respondentów	Czynniki inicjacji żeglarskiej a wiek respondentów					
	rodzice	koledzy	szkoła	media	środowisko	N
0–18	1,76	1,62	0,54	1,33	1,58	82
19–24	1,46	2,01	0,33	1,41	1,89	108
25–37	0,91	2,14	0,53	1,50	2,03	100
38–50	0,54	2,76	0,73	1,63	2,57	113
Od 51	0,43	3,03	0,65	1,33	2,62	91
Test H	70,05*	54,80*	5,18	5,85	49,51*	494

* $p < 0,001$.

Dyskusja

Wyniki analizy czynników inicjacji żeglarskiej generalnie potwierdzają wcześniejsze ustalenia Hoffa i Ellisa [9] i Żukowskiej [24], że grupa koleżeńska jest

najważniejszym czynnikiem inicjacji do aktywności w czasie wolnym. Oddziaływanie rówieśników, zarówno na chłopców, jak i na dziewczęta, jest większe niż oddziaływanie rodziców. Jednak wpływ rodziców na chłopców jest istotnie mniejszy niż ich wpływ na dziewczęta. Zgadzać się z tezą, że oddziaływanie czynników socjalizacyjnych podlega zmianom wraz z wiekiem [16], zbadano związek wieku z czynnikami inicjacji żeglarskiej. Stwierdzono, że oddziaływanie to zmienia się w zależności od wieku inicjacji żeglarskiej oraz od wieku respondentów. Oddziaływanie rodziców było największe u osób, które rozpocząły aktywność żeglarską przed 14 rokiem życia oraz na osoby młodsze. Spadek oddziaływania rodziców, z jednoczesnym wzrostem oddziaływania kolegów wraz z dorastaniem, potwierdza wielu badaczy [3, 8, 21]. Stwierdzono dość dużą, stałą w czasie, rolę mediów w stosunku do roli rodziców. Znacznym zaskoczeniem jest niska rola rodziców w inicjacji żeglarskiej. Rodzice — jak można było przypuszczać — będą odgrywać w przypadku żeglarstwa ważniejszą rolę przede wszystkim ze względu na znaczenie tradycji rodzinnych w żeglarstwie [5, 15]. Jednak także Wolańska [19] stwierdziła niską rangę osobistego przykładu rodziców w socjalizacji do aktywności w czasie wolnym. Może to oznaczać, że rola rodziców w chwili obecnej ulega zmianie wraz z przekształcaniem się modelu uprawiania żeglarstwa w Polsce. Definitywne rozstrzygnięcie tej kwestii wymagałoby dalszych badań analizujących zjawisko w czasie. Niniejsze badania potwierdzają także obniżanie się znaczenia środowiska miejsca zamieszkania w organizacji rekreacji i turystyki w ostatnich latach w Polsce [24].

Piśmiennictwo

- [1] Bandura A., *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986.
- [2] Brzeczński Z., *Metodologia badań psychologicznych*. PWN Warszawa 1996.
- [3] Dąbrowski A., *Pozaszkolne formy kultury fizycznej w Polsce w świetle badań*. (W:) [red. W. Siwiński]: *Sport rekreacja ruchowa turystyka*, PDW Ławica. Poznań 1996, 81–89.
- [4] DeVellis R.F., *Scale Development*. Newbury Park CA. Sage 1991.
- [5] Głowacki W., *Dzieje jachtu światowego*. Wydawnictwo Morskie. Gdańsk. 1983.
- [6] Greendorfer S., *Sport and the mass media: General overview*. „Arena Review”, 1983, 7, 1–6.
- [7] Hall M.A., Richardson D., *Fair ball towards sex equality in Canadian sport*. Ottawa 1982.
- [8] Higgenson D.C., *The influence of socializing agents in the female sport — participation process*. „Adolescence”, 1985 (77), 73–82.
- [9] Hoff A., Ellis G., *Influence of Agents of Leisure Socialization on Leisure Self-Efficacy of University Students*. „J. Leis. Res.”, 1992, 24, 114–126.
- [10] Hornowska E., *Operacjonalizacja wielkości psychologicznych. Założenia — struktura — konsekwencje*. Ossolineum. Wrocław 1989.
- [11] Iso-Ahola S., *The social psychology of leisure and recreation*. Wm.C.Brown. Dubuque 1980.
- [12] Kelly J.R., *Family leisure in three communities*. „J. Leis. Res.”, 1978, 10, 47–60.
- [13] Krawczyk B., *Rodzina i grupy rówieśnicze a początki kariery sportowej*. „Kultura Fizyczna”, 1987, 7–8, 14.
- [14] Krawczyk Z., *Humanistyczne wartości kultury fizycznej*. AWF. Warszawa 1986.
- [15] Macbeth J., *Studies of Flow: Activity vs. Life Style in Sailing*. (W:) *Proceedings of the VII*

Commonwealth and International Conference, 9 Socio-Historical Perspectives. Brisbane 1984, 41–46.

- [16] Mądrzycki T., *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. Warszawa 1977.
- [17] McPherson B.D., *Socialization into the role of sport consumer: A theory and casual model*. „Can. Rev. Soc. and Anthropol.”, 1976 (13), 165–177.
- [18] Rekowski W., *Sport w przekazie telewizyjnym*. AWF. Warszawa 1989.
- [19] Wolańska T., *Wychowanie do rekreacji w szkolnym systemie wychowania fizycznego*. AWF. Warszawa 1977.
- [20] Zukiewicz M., *Analiza czynnikowa w budowaniu i sprawdzaniu modeli empirycznych*. Wydawnictwo Naukowe UAM. Poznań 1994.
- [21] Żukowska Z., *Kultura fizyczna w życiu i systemie wartości młodzieży wybranych środowisk*. (W:) *Społeczne wartości kultury fizycznej*. AWF. Warszawa 1986.
- [22] Żukowska Z., *Kultura fizyczna młodzieży w instytucjach oświatowo — wychowawczych*. AWF. Warszawa 1987a.
- [23] Żukowska Z., *Zróżnicowanie środowiskowe uczestnictwa młodzieży w kulturze fizycznej*. (W:) [red. Z. Krawczyk]: *Humanistyczne wartości kultury fizycznej. Raport syntetyczny*. Warszawa 1987.
- [24] Żukowska Z., *Pozaszkolna kultura fizyczna i turystyka w nowych koncepcjach edukacyjnych w Polsce*. (W:) [red. W. Siwiński]: *Sport rekreacja ruchowa turystyka*. PDW Ławica. Poznań 1996, 81–89.

Agents of Sailing Initiation

Summary

There are several agents of sport socialisation: parents, peers, community, teachers, sports club, television and newspapers. Factors' influence is connected with age and moment of initiation. The purpose of this study was to examine relationship between degree of influence of sport agents' socialisation and age and the moment of sailing initiation. Bandura's social cognitive theory was applied to design questionnaire's scale. Four hundred nineteen five sailors completed instrument measuring influence of five agents of sailing socialisation. Parental influence was strongest for youths under fourteen years old, and peer influence was strongest for youths above fourteen years old.

Key words: Sport socialisation — Sailing initiation.